

Dr hab. Roman Sobiecki, prof. nadzw. SGH
Instytut Rynków i Konkurencji
Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgr. Łukasza Zgiepa n.t. „Uwarunkowania
rozwoju sektora gospodarki funkcjonującego według modelu ekonomii
współpracy” napisanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Ludwika
Wickiego

Podstawą przygotowania recenzji jest uchwała Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie z dnia 26 września 2017, przekazana w piśmie z dnia 2.10.2017 przez dr. hab. Jarosława Gołębińskiego, prof. nadzw. SGGW - Dziekana tego Wydziału.

I. Ocena oryginalności rozwiązania problemu naukowego

Podjęty temat dotyczący uwarunkowań rozwoju gospodarki współpracy jest bardzo ważny. Tego typu problematyka, jako przedmiot badań naukowych znajduje się w fazie początkowej, zwłaszcza w Polsce, na co zwrócił uwagę Autor rozprawy. Dlatego bardzo pozytywnie oceniam próbę charakterystyki zjawiska, w tym jego definiowanie, czynników wpływających na jego rozwój i projektowanie przyszłości. Stanowi to podstawę do stwierdzenia o oryginalności wybranego do badań, problemu naukowego.

Intencją Autora było potraktowanie Jego opracowania jako punktu odniesienia dla przyszłych badaczy oraz przedsiębiorców planujących rozwój przedsiębiorstw opartych na nowych modelach biznesowych. Badania empiryczne przeprowadzone przez Doktoranta umożliwiły podjęcie próby oceny możliwości rozwoju gospodarki współpracy w Polsce.

Rozprawę doktorską napisaną przez mgr. Łukasza Zgiepa oceniam pozytywnie. Za taką oceną przemawiają następujące argumenty:

1. **Trafny wybór tematu, prawidłowo sformułowane cele rozprawy oraz w większości hipotezy badawcze.** Temat rozprawy umożliwia sformułowanie problemów badawczych, które mają rangę właściwą wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim. Określenie zakresu przedmiotowego i czasowego zostało dobrze uzasadnione. Podjęte przez Autora problemy są autentyczne.

- 1) za cel naukowy rozprawy przyjęto *identyfikację najważniejszych czynników rozwoju sektora gospodarki funkcjonującego według ekonomii współpracy w Polsce*. Autor sformułował także kilka celów szczegółowych: a) *określenie powiązania teorii ekonomii współpracy z innymi teoriami ekonomicznymi*, b) *określenie najważniejszych obszarów i kierunków rozwoju sektora gospodarki funkcjonującego według modelu ekonomii współpracy na świecie i w Polsce*, c) *określenie korzyści dla konsumentów w obszarze ekonomicznym, społecznym i środowiskowym wynikających z funkcjonowania i rozwoju sektora gospodarki działającego według modelu ekonomii współpracy*, d) *określenie związku cech demograficznych, ekonomicznych i społecznych konsumentów z zakresem korzystania przez nich z oferty sektora gospodarki funkcjonującego według modelu ekonomii współpracy w Polsce*, e) *określenie barier rozwoju sektora gospodarki funkcjonującego według modelu ekonomii współpracy w Polsce*, f) *określenie potencjału rozwoju sektora gospodarki funkcjonującego według modelu ekonomii współpracy w Polsce*,
- 2) hipotezy badawcze rozprawy brzmią: 1) *najważniejszym czynnikiem wpływającym na funkcjonowanie sektora gospodarki według modelu ekonomii współpracy w Polsce są korzyści ekonomiczne uzyskiwane przez konsumentów*, 2) *wśród czynników demograficznych istotnie wpływających na poziom korzystania z oferty podmiotów z sektora gospodarki funkcjonującego według modelu ekonomii współpracy przez konsumentów dominuje wiek*, 3) *Rozwój sektora gospodarki działającego według modelu ekonomii współpracy stanowi konkurencję dla dotychczasowych rozwiązań w obszarach swojego funkcjonowania*. Moim zdaniem, sformułowane hipotezy są zbyt oczywiste, choć często i oczywiste hipotezy należy poddać naukowej weryfikacji,
- 3) postawione hipotezy badawcze w zasadzie są spójne z celami i tytułem rozprawy. Zwracam jednak uwagę na brak hipotez w odniesieniu do kilku celów rozprawy: a) powiązania teorii ekonomii współpracy z innymi teoriami ekonomicznymi (choć w pracy Autor zajmuje się tym zagadnieniem), b) najważniejszych obszarów i kierunków rozwoju sektora gospodarki funkcjonującego według modelu ekonomii współpracy na świecie i w Polsce (tym zagadnieniem również Autor zajmuje się w pracy), c) określenie barier rozwoju sektora gospodarki funkcjonującego według modelu ekonomii

współpracy w Polsce d) określenie potencjału sektora gospodarki funkcjonującego według modelu ekonomii współpracy w Polsce. Brak hipotez powoduje rozproszenie badań umożliwiającą realizację celów rozprawy,

2. **Logiczna i spójna struktura rozprawy oraz zasadnicza zgodność jej treści z tytułem.** Strukturę pracy ogólnie oceniam pozytywnie. Jest logicznym rozwinięciem celów i postawionych hipotez badawczych, choć przyjęty układ rozdziałów nieco utrudnia nawigację po pracy, tym bardziej, że we wstępie Autor nie zawarł opisu poszczególnych rozdziałów. Ułatwiłoby to odczytanie ogólnej, zsyntezowanej logiki wywodu oraz osadzenie realizacji poszczególnych celów szczegółowych (weryfikację hipotez) w konkretnych miejscach pracy. Rozdział 1 powinien zostać włączony do wstępu (liczy on zaledwie 4 strony). Podsumowanie nie powinno być numerowane jako 9 rozdział. Niezależnie od generalnie pozytywnej oceny struktury uważam, że tytuł rozprawy sugeruje istnienie odrębnego sektora gospodarki, który funkcjonuje według modelu ekonomii współpracy. W sytuacji, kiedy to wymieniony model ekonomiczny teoretycznie może funkcjonować w każdym sektorze gospodarki pod pewnymi warunkami. Oczywiście nie wszystkie sektory gospodarki w jednakowym stopniu mogą wykorzystywać ten model, ale to jest kwestia warunków, które muszą być spełnione (choćby warunek konieczny – wykorzystywanie internetu). Dlatego, moim zdaniem trafniejszym tytułem byłby: ***Czynniki rozwoju gospodarki współpracy w Polsce***. W rozprawie bowiem, akcent jest położony na o czynniki (warunkujące) rozwój. Ponadto *economy*, to nie *ekonomia*, lecz *gospodarka* (*szczegółowo do kwestii nazwy zjawiska odniosę się w dalszej części recenzji*). Recenzowana rozprawa liczy 189 stron + 16 stron aneksu i została podzielona na: wstęp, osiem rozdziałów, podsumowanie, bibliografię, aneks oraz streszczenie w języku polskim i angielskim (brak jest spisu tabel i rysunków).
3. **Trafnie dobrana, literatura przedmiotu**, zawierająca 102 pozycje, w tym 74 pozycje w języku angielskim (72,5%). Dominacja pozycji zagranicznych jest zrozumiała, ze względu na ubogą (ilościowo) literaturę polską. Jednak Autor mógł nieco w szerszym zakresie wykorzystać wymienioną polską literaturę, zwłaszcza w części teoretycznej rozprawy (ograniczył się jedynie do stwierdzenia, że ukazała się w Polsce dana praca). Uwaga: wykorzystaną literaturę Autor powinien podzielić na artykuły, rozdziały, książki, źródła danych, akty prawne.

4. **Celowo dobrany materiał statystyczny**, którego głównymi źródłami są przeprowadzone przez Instytut ABR SESTA w Warszawie badania ankietowe (n=1518), uzupełnione wywiadami pogłębionymi (w 10 firmach) . Ponadto zostały wykorzystane dane GUS, raporty rządowe oraz firm konsultingowych: PwC, Deloitte, Ernst & Young, Piper Jaffray, Hospitality Net – North Ameryka
5. **Starannie i wszechstronnie przetworzony materiał statystyczny** na potrzeby realizacji celów rozprawy i weryfikacji hipotez badawczych. Autor wykorzystując dane statystyczne zagłębił się w definicje, dzięki czemu wyciągnięte wnioski nie były obciążone poważniejszymi błędami wynikającymi z niewłaściwego rozumienia zmiennych i danych. Świadczy to o umiejętności posługiwania się danymi statystycznymi w analizie ekonomicznej. Wyniki przetworzenia danych Autor zawarł w 52 tabelach i na 28 rysunkach.
6. **Prawidłowo dobrane i wykorzystane metody badawcze:** analizy struktury, testu zgodności Chi-kwadrat, współczynnika V-Cramera, współczynnika C-Pearsona. Zebrany i przetworzony, za pomocą wymienionych metod, materiał statystyczny, pozwolił na weryfikację hipotez badawczych.
7. **Osiągnięcie podstawowych celów oraz zweryfikowanie sformułowanych hipotez badawczych.** Poszczególne hipotezy badawcze zostały zweryfikowane pozytywnie.
8. **Ogólnie należy wskazać iż dysertacja jest napisana językiem ścisłym (precyzyjnie oddającym intencje), poprawną polszczyzną, bez kolokwializmów czy błędów stylistycznych, językowych czy logicznych, co świadczy nie tylko o staranności i solidności Autora, Jego gruntownym wykształceniu ogólnym, ale i umiejętności prezentowania swoim poglądów, argumentów i myśli w sposób zrozumiały dla czytelnika. Jest to, ważna zaleta Autora. Nie zawiera zdań niezrozumiałych, a Autor stosuje naukową nomenklaturę poprawnie. Nie oznacza to, że w rozprawie nie ma poglądów dyskusyjnych, zwłaszcza w kwestiach definicyjnych (o tym w dalszej części recenzji).**

II. Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej doktoranta w zakresie dyscypliny ekonomia

Autor wykazał dobre merytoryczne przygotowanie do napisania rozprawy. Ogólną wiedzą teoretyczną z zakresu mikro i makroekonomii wykazał się przede

wszystkim w rozdziałach 1-3, ale widoczna jest również w całej rozprawie. Analizując treść tych rozdziałów, łatwo zauważyć dobrą znajomość podjętej problematyki badawczej. Warto dodać, że choć problematyka collaborative economy nie jest jeszcze rozpowszechniona w literaturze przedmiotu, to jednak Doktorant wykazał dobre zrozumienie tego zjawiska. W miarę dobrze poradził sobie z umiejscowieniem jej w teorii ekonomii. O dobrym rozumieniu zjawiska ekonomii współpracy świadczy choćby stwierdzenie zapisane na stronie 169 *„Ekonomia współpracy stanowi przykład zdigitalizowanego wolnego rynku, który w dłuższej perspektywie czasu dąży do monopolu”*. Niezależnie od pozytywnej oceny ogólnej wiedzy teoretycznej, zwracam uwagę na kilka mankamentów co do zakresu prezentacji „podkładu” teoretycznego. Autor powołując się na nowsze prace, które zostały wykorzystane w rozprawie, kładące fundamenty teorii ekonomii nie odwołał się bezpośrednio do pierwotnych autorów. Brak jest nawiązania do pionierów (by nie powiedzieć klasyków) kreujących określone teorie, o których jest mowa w rozprawie: K. Arrowa, T. Gruszeckiego, A. Nogi (teoria agencji), T. Veblena, J.R. Commonsa, R. Coasa, O. Williamsona, G. W. Kołodki, A. Wojtyny, J. Wilkina, B. Fiedora, J. Kleera. (ekonomia instytucjonalna i nowa ekonomia instytucjonalna). (pkt 2.5 (ss. 34-41) zostały opisane relacje ekonomii współpracy i innych teorii ekonomicznych). Ponadto zapisana kolejność sugeruje nadrzędność ekonomii współpracy nad innymi teoriami ekonomicznymi. Czy tak w istocie jest? Czy jest teoria ekonomii współpracy? A może to jest zbitka różnych teorii? Jaka jest relacja do ekonomii klasycznej i neoklasycznej? Czy w ekonomii współpracy należy upatrywać źródła bogactwa narodów? Na te pytania należało podjąć próbę odpowiedzi i dlatego, moim zdaniem, rozdział 2 powinien być bardziej rozwinięty.

III. Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez doktoranta

Doktorant wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i wykorzystania do formułowania oraz rozwiązywania problemów naukowych adekwatnych narzędzi analizy danych. Badania, którego wyniki zaprezentowane w recenzowanej rozprawie zasadniczo zostały przeprowadzone z wykorzystaniem metody hipotetyczno-dedukcyjnej, polegającej na weryfikacji przyjętej hipotezy empirycznej. W rozprawie zastosowano uniwersalne techniki badawcze

(analiza, synteza, abstrakcja) oraz powszechne techniki wnioskowania (dedukcja, indukcja).

Formułowane wnioski są poparte zarówno wynikami własnych badań, jak i ogólną wiedzą teoretyczną wykorzystaną w rozprawie, do których Doktorant się regularnie odwoływał przy okazji komentowania wyników w poszczególnych rozdziałach, choć zabrakło podobnych odwołań i porównania ogólnych wyników z istniejącymi badaniami w podsumowaniu dysertacji.

Metodę i techniki badań własnych wykorzystanych w rozprawie oceniam pozytywnie. Są one adekwatne do sformułowanych celów badawczych. Zastosowane metody pozwalają na weryfikację hipotez w wystarczającym stopniu. Doktorant wykazał się wysokim poziomem umiejętności w posługiwaniu się ilościowymi i jakościowymi narzędziami analizy danych.

IV. Uwagi do rozprawy (merytoryczne i redakcyjne)

Szczegółowa analiza rozprawy skłania do sformułowania kilku uwag zarówno merytorycznych, jak i redakcyjnych. Mają one na celu doskonalenie warsztatu badawczego Autora, umiejętności dotyczących trafności formułowania problemów badawczych oraz umiejscowienia jednych problemów w kontekście innych i ich wzajemnych powiązań. Oprócz wymienionych wcześniej, zgłaszam następujące uwagi:

- sformułowane hipotezy badawcze są zbyt oczywiste. Hipoteza pierwsza wskazuje na najważniejszy czynnik wpływający na funkcjonowanie sektora gospodarki według modelu ekonomii współpracy w Polsce, którym są korzyści ekonomiczne uzyskiwane przez konsumentów. Czy tylko konsumentów? Gdyby świadczący usługi nie uzyskiwali korzyści ekonomicznych, to by ich świadczyli. Hipoteza druga, która wskazuje na wiek jako czynnik istotnie wpływający na poziom korzystania przez konsumentów z oferty podmiotów z sektora gospodarki funkcjonującej według modelu ekonomii współpracy w Polsce. Jest to stwierdzenie banalne, zwłaszcza, że weryfikacja tak sformułowanej hipotezy, w tak wąskim zakresie i to w dodatku czynnika, na który nikt nie ma wpływu jest wątpliwe, bo mało przydatne w praktyce (przydatność może być rozpatrywana jedynie z punktu widzenia biznesu, który ma odpowiedź, do kogo kierować ofertę). Hipoteza trzecia posiada wartość ogólną, bo dotyczy wpływu ekonomii

współpracy na relacje rynkowe, a ściślej, na rozwój konkurencji, która sukcesywnie jest ograniczana przez korporacje transnarodowe. Pozytywnie weryfikując tę hipotezę, na stronie 34 Autor napisał jednak coś innego, nie potwierdzającego hipotezy, stwierdził bowiem, że *„Ekonomia współpracy, jako model ekonomiczny, w miejsce konkurencji między producentami wprowadza współpracę między prosumentami oraz konsumentami,”*

- w pkt. 2.2. Autor dokonał przeglądu definicji związanych z ekonomią współpracy. Szkoda, że zawęził zakres dostępnych definicji i ich dokładnych charakterystyk (dylematy pojęciowe związane z sharing economy, w tym collaborative economy zostały przedstawione w książce: Sharing economy gospodarka współdzielenia). Spowodowało to, niepełny zakres porównań definicji i nie w pełni prawidłowe kwalifikowanie konkretnych form biznesowych do konkretnych modeli. Sprowadzenie wszystkich modeli pod wspólny mianownik: collaborative economy jest co najmniej dyskusyjne. Takie podejście do definicji i relacji między nimi prowadzi do zaliczenia m.in. Ubera, BlaBlaCar, Car-Sharingu do collaborative economy, co jest niewłaściwe. Współpraca, to inaczej współdziałanie, współtworzenie, wspólne działanie, kooperacja, a w czym się przejawia to w wymienionych formach? Tam nie ma wspólnego działania, tylko wspólne użytkowanie, współdzielenie się dostępem do danych (informacji). Do tego współdzielenie się używa się sieci,
- na stronie 28 Autor napisał, że w „badaniu własnym przeprowadzonym w 2016 roku (n=1518) w Polsce”, natomiast na stronie 16 informuje, że *„podmiotem odpowiedzialnym za prawidłowe techniczne przeprowadzenie badania był Instytut ABR SESTA w Warszawie”*. Nie mam jasności kto jest autorem badania, kto jest autorem ankiety? Na początku ankiety znajdujemy informację o tym, że za realizację badania odpowiada Instytut Badawczy ABR SESTA. Brak jest informacji dotyczącej podporządkowania ankiety rozprawie doktorskiej (jest mowa o badaniu naukowym poświęconym usługom, czyli cel uniwersalny). Jeśli chodzi o wywiady pogłębione w 10 firmach, to czy Autor sam je przeprowadził?
- na stronie 31 w przypisie 36 została przedstawiona definicja prosumenta, która sprowadza się do określenia, że prosumentem jest aktywny konsument, uczestniczący w określaniu cech produktu. Moim zdaniem definicja powinna być szersza i obejmować również tych konsumentów, którzy produkują sami na

własne potrzeby (sprzedając nadwyżki, np. produkcja energii elektrycznej z odnawialnych źródeł – fotowoltaika),

- na stronie 169 Autor słusznie zapisał stwierdzenie: *„Ekonomia współpracy stanowi przykład zdigitalizowanego wolnego rynku, który w dłuższej perspektywie czasu dąży do monopolu. Prezentowane zjawisko może stanowić w przyszłości zagrożenie zarówno dla użytkowników jak i samych dostawców usług”*. W tym miejscu Autor nie podjął jednak próby odpowiedzi na pytanie, jak przeciwdziałać temu zagrożeniu. Nie trzeba było dokładnych analiz, wystarczyło zwrócenie uwagi na potrzebę regulacji prawnych określających granice dopuszczalnych praktyk ze strony platform oraz zasad gospodarowania równoprawnych dla wszystkich form działalności gospodarczej,
- w niedostatecznym zakresie zostały przedstawione bariery rozwoju, co stanowiło jeden z celów szczegółowych rozprawy. Wydawało się, że temu zostanie poświęcony rozdział 8, ale o barierach właściwie nie ma mowy. Pominiecie barier obniża wartość pracy, zwłaszcza jej funkcji aplikacyjnej. Przedstawienie dynamiki rozwoju, bez rozwiniętego wskazania barier i zagrożeń może prowadzić do ekstrapolacji dotychczasowego trendu, który jest szybko rosnący. Takie podejście nie jest uzasadnione,
- w podsumowaniu Autor stwierdził, *„że ma on duży potencjał do rozwoju w Polsce”*. Czym mierzy się ten potencjał? Czy nie chodzi tu raczej o sprzyjające warunki rozwoju (szanse rozwoju), gdyż potencjał powinien zostać określony wartościami wymiernymi np. określoną liczbą niewykorzystanych samochodów, mieszkań, wartością popytu na określone usługi itp.?
- w podsumowaniu Autor oprócz streszczenia wniosków z poszczególnych rozdziałów nie zaprezentował ogólnego, syntetycznego wniosku płynącego z pracy, potencjalnych sposobów praktycznego wykorzystania wniosków ani też wniosków metodycznych, nie sformułował rekomendacji wykorzystania wyników.

Reasumując, zgłoszone merytoryczne uwagi, z których znaczna część ma charakter dyskusyjny, nie podważają ogólnej, pozytywnej oceny rozprawy doktorskiej. Mają one na celu ułatwienie Doktorantowi doskonalenie Jego warsztatu badawczego.

V. Konkluzja

Na podstawie dokonanej analizy i sformułowanej w jej wyniku oceny rozprawy doktorskiej mgr. Łukasza Zgiepa n.t. „Uwarunkowania rozwoju sektora gospodarki funkcjonującego według modelu ekonomii współpracy” napisanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Ludwika Wickiego, stwierdzam, że stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a Doktorant wykazał się ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie ekonomii, a także umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, czyli spełnia warunki stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 13, ust. 1 ustawy dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

W związku z powyższym wnioskuję o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

Warszawa, 2 stycznia 2018r.

